

**Adnan Kaljanac, *Historija arheologije, u potrazi za prošlošću*,
Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo
2015, 316 str.**

Knjiga Adnana Kaljanca pod naslovom *Historija arheologije, u potrazi za prošlošću* pripada nizu knjiga objavljenih pod pokroviteljstvom Europske komisije u okviru projekta *TEMPUS BIHERIT (Curricular Reform of Heritage Sciences in Bosnia and Herzegovina)*. Štampana je 2015. godine, na 316 stranica, sadrži 47 ilustracija i fotografija preuzetih iz različitih izvora, a podijeljena je na 9 poglavlja, među koje je raspoređeno još 7 podnaslova sa fokusom na različitu tematiku.

Prema riječima autora, ovo djelo je u samom početku nastajanja zamišljeno kao neka vrsta vodiča kroz historiju bosansko-hercegovačke arheologije, od začetka do današnjice, ali je nakon niza godina istraživanja priroda knjige promijenjena. Naime, autor vodi čitatelja kroz proces nastanka arheologije kao nauke, te na koje načine su sami arheolozi, pa i druge osobe van struke, koristili ovu nauku, i plodove njenog rada, za manipulisanjem prošlosti.

Knjiga je tematski podijeljena na dva dijela. U prvom dijelu je predstavljen razvoj, te ideje vodilje koje su bile pokretačka snaga evropske arheologije, sa određenim osvrtima na dešavanja na polju svjetske arheologije. Sastavljena je od poglavlja: *Prošlost prije prošlosti; Paradigma srednjeg vijeka i arheoloških istraživanja; Novi pogled na stari svijet; Doba prosvjetiteljstva i antikvarizma; Doba romantizma; Arheologija na terenu; Prošlost u službi rase*. Unutar prethodno navedenih poglavlja se nalaze podnaslovi: *Percepcija prošlosti u antičkom svijetu; Rođenje nacionalnog i pitanja identiteta; Period humanizma i renesanse; U potrazi za paganskim precima;*

Christian Jürgensen Thomsen i troperiodni sistem; Difuzionizma; Heinrich Schliemann i Hisarliku, kojima autor djela vodi čitaoca u novom smjeru tokom izlaganja svojih teza, sa ciljem što boljeg razumijevanja tematike koju izlaže.

Tokom prezentiranja svog istraživačkog rada, autor djela razmatra prve pojave percepcije prošlosti, kao i prve manifestacije onoga što bi se moglo nazvati arheologijom. Vješto koristeći antičku izvornu građu, od kojih bi se mogli izdvojiti Hesiodovi *Poslovi i dani* ili *De Architectura* od Vitruvija, pokazano je da su ljudi čak i u tom periodu itekako bili svjesni sopstvene prošlosti i svojih predaka, te da su neki od njih već tada bili svjesni mogućnosti razumijevanja prošlosti uz pomoć materijalne kulture. Osim prikaza evropskih, u neku ruku se može reći mediteranskih izvora, djelo donosi i podatke o gotovo istovremenoj pojavi sličnih razmišljanja o prošlosti među kineskim autorima antičkog vremena, a daje se i kratki prikaz razvoja kineske arheološke misli. Dalje autor navodi kako se danas percipira prelazak iz perioda klasičnog svijeta u srednjovjekovni period, pa nastavlja o tome na koji način se gradila, prisvajala i doživljavala prošlost tokom srednjega vijeka.

Predmet daljeg autorovog razmatranja su informacije o prvim počecima modernih arheoloških istraživanja i odjekom otkrića *Novoga svijeta* na doživljavanje prošlosti. U nastavku teksta knjige prati se pojava prvih antikvara, njihovih udruženja, prve pojave patriotizma pod uticajem različitih ostataka materijalne kulture i historijskih izvora, što je dalje preraslo u potragu za davno nestalim precima, ali i prvim manifestacijama rasizma praćenog evolucionizmom, a među određenim naučnicima i u izjednačavanje nacionalizma sa patriotizmom. Djelo potom prezentuje

tok razvoja troperiodnog sistema i teorije o difuzionizmom modelu rasprostiranja materijalnih karakteristika jedne kulture na drugu. Autor dalje navodi podatke o prvim arheološkim istraživanjima na terenu, započetim kao pokušaj antikvara centralne Evrope za pronalaženjem jednako romantičnih alternativa megalitskim građevinama kojima su obilovale sjeverna i zapadna Evropa, te nastavlja sa prikazom života i djela jednog od najpoznatijih arheologa, Heinricha Schliemann. Prvi dio knjige *Historija arheologije, u potrazi za prošlošću* autor nastavlja sa prikazom kroz njemačku arheološku misao sa kraja XIX i iz prve polovine XX stoljeća, koje je pod uticajem uglednog arheologa Gustafa Kossinca (1858-1931), kraćim pregledom razvoja arheološke misle u intelektualnim krugovima Turske republike i Sovjetskog saveza, a zaključuje sa procesualnim i postprocesualnim razmatranjima o arheologiji kao nauci.

U drugome dijelu knjige je izložen pregled kroz razvoj bosanskohercegovačke arheologije, kao i razvoj ove nauke na području zapadnog Balkana. Ovako temeljito istražen pregled je izložen na ovaj način jer je nemoguće posmatrati područje Bosne i Hercegovine izdvojeno od ostatka regije. Prvo od dva poglavlja, *Čija prošlost?*, donosi podatke o tokovima razvoja arheologije kao naučne discipline, ali i kao misli, u Bosni i Hercegovini i susjednim zemljama od XV. stoljeća sve do kraja 80-tih godina XX stoljeća. Takođe se razmatra uloga pojedinaca koji su djelovali unutar Bosne i Hercegovine, kao i uloga njenih institucija, na razvoj arheološke misle u bivšoj Jugoslaviji.

U poglavlju, *Ilirski san*, se prikazuje stanje arheologije u Bosni i Hercegovini od 1979. godine do najnovijeg vremena. Izneseni su značajni i gotovo potpuno nepoznati podaci o tome kako je osnovana Katedra za arheolo-

giju, ali i o njenom duhovnom prethodniku postdiplomskog studija *Ilriologije*, te način na koji je formiran Institut za arheologiju pri Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. U djelu su nabrojani studenti koji su završili studij *Ilriologije*, prva generacija studenata upisanih na studij Arheologije 2008. godine i studenti koji su uspješno završili magistarski studij Arheologije. Djelo se završava prikazom tri pristupa prošlosti i ilirskog problema koji su trenutno prisutni u modernom razvoju arheologije u Sarajevu. Autor izdvaja tri divergentna pristupa. Prvi pravac zastupa Salmedin Mesihović sa hipotezom o tzv. *ilirskoj narodnosti*. Drugi pravac razmišljanja čine Adnan Kaljanac i Amra Šaćić, koji smatraju da je spoznaju o prošlosti potrebno konstantno preispitivati jer je materijalna kultura koja predstavlja predmet arheološkog izučavanja tek fragment fragmentirane generalne kulture. Treći pristup je predstavljen, a istovremeno je najdominantniji od svih navedenih, kao metodološki pristup koji predvode Adnan Busuladžić i Edin Bujak, a temelj su mu muzeološki principi.

Značaj knjige *Historija arheologije, u potrazi za prošlošću* se prvenstveno ogleda u činjenici da je ovo jedno od rijetkih djela domaćeg bosanskohercegovačkog pristupa na problematiku, u kojem se na koncizan i temeljit način predstavlja razvoj arheologije kao nauke, od izoliranih pojava u antičkom periodu pa sve do njene gotovo svakodnevne pojave u savremenom društvu. U knjizi se pravi poseban osvrt na razvoj arheologije u Bosni i Hercegovini od dana antikvara, što predstavlja prvi pokušaj hvatanja u koštac sa tom tematikom, a navode se i podaci koji bacaju novo i drugačije svjetlo na spomenuti razvoj. Knjiga je napisana kao udžbenik za studente u sklopu ranije spomenutog *Tempus projekta*, ali se može zaključiti da ovaj

vješto napisani udžbenik predstavlja pionirski poduhvat, koji može da se iskoristi za upoznavanje čitaoca sa arheologijom Evrope i Bosne i Hercegovine, procesima koji su doveli do nastanka ove nauke u onom stanju u kakvom danas egzistira, kao i svih opasnosti koje se skrivaju iza ishitrenih i nenaučnih interpretacija materijalne kulture. Knjiga je napisana pregledno, i za očekivati je da će je sa lakoćom koristiti studenti. Ova knjiga je takođe dobar početak za čitaoca koji je zainteresiran za širu raspravu u vezi sa historijatom arheološke nauke i misli, zbog činjenice da je u procesu izrade ovoga djela upotrebjeno čak 390 jedinica relevantne bibliografske građe, a ona je navedena na 29 stranica. Takođe, ovo djelo daje mogućnost čitatelju da se na jednom mjestu referira sa nekim djelima gotovo nepoznatim široj publici van naučnih krugova, kao i djelima koja prate najnovija istraživanja u vezi sa arheološkom teoretskom i metodološkom misli. Fotografije i ilustracije, njih sveukupno 47, su izabrane tako da pomognu čitaocu da lakše razumiju i prate tematiku knjige. Moguće se složiti sa autorom da je jedna od najvećih grešaka ili zamki u koju se upliću arheolozi, još od vremena prvih antikvara, nesvjesna refleksija sopstvenog vremena u prošlost, beskrajno traganje za potvrdom današnjice u davnoj prošlosti. Iz ove mreže, koju su sami postavili, nije se ispleo ni jedan naučnik ili entuzijasta koji proučava prošlost. Istovremeno, djelo autora Adnana Kaljanca je i poučna lekcija svima o značaju i neophodnosti temeljitog poznavanja naučne metodologije bez koje bi u potpunosti nestala nit koja razdvaja istinsku nauku od alternativne ili naprosto bujne mašte istinskih zaljubljenika u prošlost.

JESENKO HADŽIHASANOVIĆ

Predrag Novaković, *Historija arheologije u novim zemljama Jugoistočne Evrope*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2015, 302 str.

Studija o arheološkoj disciplini u okviru arheološke nauke koju je napisao prof. dr. Predrag Novaković izdao je Univerzitet u Sarajevu u okviru projekta BIHIRET (Curricular Reform of heritage Sciences in Bosnia and Herzegovina) u sklopu EU programa TEMPUS. Ova studija sadrži devet poglavlja: Uvod, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora, Kosovo, Pokušaj sinteze: jugoslovenska arheologija, te predgovor, indeks imena, indeks geografskih pojmova i bibliografiju, te ima 302 stranice. U uvodnom dijelu autor je predstavio razloge nastanka ove studije. Historija arheologije ovih prostora je nepotpuno posmatrana u djelima nekih evropskih autora nastalim nakon Drugog svjetskog rata s obzirom da su površno pisali o "jugoslovenskoj arheologiji" ne obraćajući dovoljno pažnje na ekonomske, lingvističke, kulturne, religiozne i političke vidike koji su uslovlili značajne distinkcije u razvoju arheološke nauke. Novaković u ovom djelu daje novu i drugačiju perspektivu zasnovanu na realnom poznavanju svih aspekata koji su relevantni za prikaz nacionalnih arheologija.

Tematska cjelina pod naslovom "Slovenija" obuhvata prikaz reljefne karte Slovenije, geografskog položaja u odnosu na susjede, kratak historijski slijed od pada Zapadnog rimskog carstva do danas, te početke antikvarske tradicije koja prethodi formiranju arheološke nauke po periodima: u doba kada Slovenija ulazi u sastav austrijske države (1800-1918), u doba Kraljevine Jugoslavije (1918-1941), u doba savremene nacionalne škole arheologije u Sloveniji te govori o drugom valu modernizacije slovenačke